

OBEZİTE VERGİSİ UYGULAMASI: OECD ÜLKE ÖRNEKLERİ ve TÜRKİYE DEĞERLENDİRMESİ

OBESITY TAX PRACTICE: EXAMPLES OF OECD COUNTRIES and TURKEY ASSESSMENT

Neslihan YILMAZ*

Zeliha ÇABUK**

ÖZ

Küreselleşme eğilimleri ile birlikte obezite olgusu da değişim göstermiştir. Gelişen ekonomiler, gıda çeşitliliğinin artması, gelir düzeyi değişimleri gibi değişkenler, obezitenin artmasına zemin hazırlamaktadır. Obezitenin artması ülkelerin dolaylı ve doğrudan ekonomik maliyetlerinin de artmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda obeziteye karşı müdahale araçları içerisinde en fazla öneme sahip olan obezite vergisi uygulamaları gelişim göstermiştir. Obezite vergisi, obeziteye neden olan sağlıksız gıdalar üzerinde uygulanmaktadır. Yağ vergisi, şeker vergisi obezite vergisinin çeşitleri arasında yer almaktadır. Çalışmanın amacı vergi politikası aracı olarak obezite vergisini, seçili OECD ülkeleri ve Türkiye özelinde değerlendirmektir. Verginin uygulama şekilleri incelenerek obeziteyi azaltıcı etkisi olup olmadığı veriler ışığında tasviri analiz yöntemiyle

ABSTRACT

The obesity has gained a distinct meaning along with the developing world. Thriving economies, increase of food varieties, income level raises and physical inactivities have precipitated to an obesity crescendo. Augmentation in obesity also causes economical expenditures both indirectly and at first hand. The obesity tax implementations that have the major importance are being emerged within the intervention tools against obesity. The obesity tax is applied for the unhealthy food which induces obesity. Fat, sweet taxes can be considered as types of obesity taxes. Practised obesity taxes in OECD countries are effective on reduction of unhealthy food. In order to be efficient in taxes, public and industry acceptibilities are crucial. In conclusion, this study depicted in which the taxes are effective

* Dr. Öğr.Üyesi, Uşak Üniversitesi, İ.İ.B.F., Maliye Bölümü, neslihan.yilmaz@usak.edu.tr, ORC-ID:0000-0001-9350-9866.

** Yüksek Lisans Mezunu, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Bölümü, cabukzeliha@gmail.com, ORC-ID:0000-0001-8650-8961.

Yılmaz, N., Çabuk, Z. (Nisan 2020). Obezite Vergisi Uygulaması : OECD Ülke Örnekleri ve Türkiye Değerlendirmesi, *Vergi Raporu*, 247, (84-100).

Hakemli makaledir.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

M.G.T.: 02.01.2020 / M.K.T.: 01.04.2020

incelenmiştir. Uygulanan ülkelerde obezite vergilerinin sağlıksız gıdaların tüketimini azaltıcı etkisi olduğu gözlenmektedir. Çalışmanın sonucunda obezite vergilerinin, obezitenin azalmasında etkili olduğu ancak diğer politika araçlarıyla desteklenmesi gerektiği tespitine ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Obezite Vergisi, Yağ Vergisi, Şeker Vergisi, OECD.

JEL Sınıflandırma Kodları: H20, H21

GİRİŞ

Küreselleşme ile birlikte gıdalara kolay ulaşım ve fiziksel aktivite yetersizlikleri beraberinde hastalıkları da getirmiştir. Obezite kavramı alınan enerjinin harcanamaması sonucu ortaya çıkan ve birçok kronik hastalığın da sebebi olan bir hastalık olarak tanımlanmaktadır. Sağlıksız gıdaların tüketimi, fiziksel aktivitelerin yetersiz kalması ve teknolojinin de gelişmesiyle masa başı işlerin artması obezitenin artmasına olanak sağlamaktadır. Hareketsiz yaşam süren bireylerin vücutlarındaki kalori miktarları artmakta ve bunu harcayamadıkları için de kilo almaya başlamaktadırlar. Obezite vergileri sağlıksız yiyecek ve içecekler üzerinden alınarak gıdaların fiyatlarını yükseltmektedir. Gıdalar üzerinde fiyatların artması tüketimlerinin de azalmasına yol açacaktır. Toplanan vergiler genellikle sağlıksız gıdaların oluşturduğu olumsuz dışsalıkların giderilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Sağlıklı yaşamı desteklemek için hükümetlere ek bir gelir kaynağı sağlamaktadırlar.

Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye de artan obeziteye karşı, mücadele yöntemlerine başvurmaktadır. Obezite vergisi adı altında uygulanmasa da obeziteye neden olan gıdalar üzerinden vergi alınması obezitenin azaltılması amacını desteklemektedir. Çalışmanın amacı, vergi politikası aracı olarak obezite vergisini, OECD ülke örnekleri ve Türkiye özelinde değerlendirmektir. Verginin uygulama şekilleri kapsamında obezite-

for reducing the obesity and should be supported with the policy tools.

Keywords: Obesity Tax, Oil Tax, Sugar Tax, OECD.

JEL Classification Codes: H20, H21

yi azaltıcı etkisi olup olmadığı veriler ışığında belirleyici analiz yöntemiyle incelenmiştir. OECD ülkelerinde uygulanan obezite vergilerinin sağlıksız gıdaların tüketimlerinde azalmaya yol açtığı görülmektedir. Türkiye’de henüz obezite vergisi adı altında uygulanmasa da yapılan çalışmaların, obezite vergisinin sağlıksız gıdaların tüketimini azaltıcı etkisini destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Çalışmada obezite vergilerinin obeziteyi azaltmada etkili olup olmadığı, diğer politika araçlarıyla desteklenmesi gerekliliği gibi değişkenlere kavramsal çerçeve, teorik gelişim ve ülke uygulamaları çerçevesinde yer verilmiştir.

1- OBEZİTENİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Dünya Sağlık Örgütü’ne (DSÖ) göre obezite, alınan gıdalar sonucu vücutta fazla yağ birikmesi ile sağlığın bozulmasıdır. Obezitenin belirlenmesinde beden kitle endeksi (BKİ) değerleri esas alınır. Genellikle yetişkinlerde kilo ve boy oranları esas alınarak yapılır (WHO, 2018: 1). Alınan enerjilerdeki dengesizlikler bireyler üzerinde obeziteye neden olmaktadır. Fazla enerjiler vücutta yağ biriktirir. Artan yağ depoları ise obeziteye neden olmaktadır (Kabayel, 2018: 4). Obezite fazla gıda alımı veya aşırı yağlı gıdaların tüketimi nedeniyle vücutta yağ birikiminin oluşmasına neden olmaktadır. Geçmişten günümüze hastalık, salgın boyutuna ulaşmış ve yıllar geçtikçe artış göstermeye devam etmiştir.

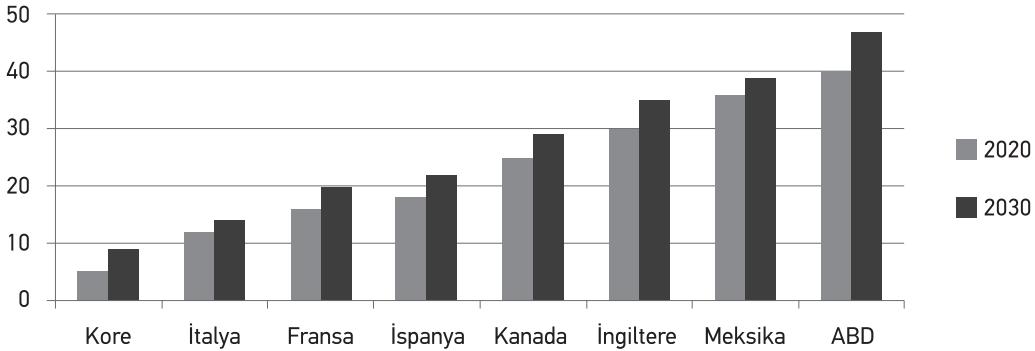
1.1- Obezitenin Genişliği ve Obezitenin Ölçümü

Obeziteyi ölçmek için doğrudan laboratuvar uygulaması ve dolaylı bazı yöntemler tercih edilmektedir. Dünyada en uygun ve en pratik şekilde olduğu için DSÖ standardı olan BKİ kullanılmaktadır. DSÖ'ye göre BKİ bireylerin vücut ağırlığının kilogram olarak, boylarının metre olarak karesine bölünmesiyle bulunmaktadır. 0-20 ve 25 arasında BKİ'ne sahip bireyler DSÖ tarafından sağlıklı olarak kabul edilir. 25 ve üzeri artık kilo olarak risk taşımaya başlamıştır. 30 ve üzeri birey ise obezden daha da tehlikeli boyuta ulaşmıştır. Artık sağlık problemleri ciddi boyutlara ulaşmıştır (Leicester ve Windmeijer, 2004: 2).

BKİ her zaman sağlıklı sonuçlar vermeyebilir. Ayrıca vücut yağ oranlarının da belirlenmesi gerekmektedir. Çift enerji (DXA- X Işını) yöntemi

mi üzerinde yapılan bir çalışmada katılımcıların %56'sının obez olduğu tespit edilmiştir. Ancak dünyada kullanılan BKİ'ne göre bu katılımcıların sadece %20'lik kısmının obez olduğu görülmektedir. % 36'lık kısım obez olmasına rağmen BKİ yöntemine göre obez değildir tanısıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu yöntem yerine vücuttaki yağ oranlarının daha kolay ve hızlı saptandığı X ışını yönteminin belirleyici olması gerektiğini savunmuşlardır (Healio, 2018). Tespit yöntemleri ile erken teşhis için insanlar bilinçlendirilebildiği ölçüde hastalığın küresel boyutlarda ilerlemesi engellenebilmektedir. Obezite oranları OECD'nin belirlediği ortalamanın üzerinde seyir izlemektedir. OECD 2017 verilerine göre dünya nüfusunda %19,5'lik kısım obezdir. Grafik 1'de hastalığa çözüm bulunamazsa 2020-2030 yıllarına kadar ne kadar artış göstereceğine yer verilmektedir.

Grafik 1: 2020-2030 Obezite Oran Tahminleri

Kaynak: OECD, 2017: 6.

Grafiğe göre obezite salgını sürekli artış göstermektedir. Grafikte yer alan ülkeler, OECD'nin son raporunda diğer ülkelere göre gelecek yıllarda en fazla obezite salgınının görüleceği ülkeler olarak sıralanmaktadır. Özellikle ABD yapılan tahminlerde en fazla orana sahip ülkedir. 2020-2030 yılları OECD tahminlerinde İtalya, Kore, Fransa, İspanya, Kanada, İngiltere ve Meksika'da artış gösteren diğer ülkelerdir. ABD'ye oran olarak en yakın ülke ise Meksika'dır.

1.2- Obezite ile Mücadelede Uluslararası Önlemler

Bulaşıcı olmayan hastalıklar tüm dünya ülkelerinin ortak sorunudur ve yıllar geçtikçe de artmaktadır. Hükümetler salgının ciddi boyutlara geldiğinin farkına varmaktadır ve önlenmesi konusunda stratejiler geliştirmektedirler. En önemli konu ise obezitenin önlenilebilir bir hastalık olmasıdır (Eroğlu vd, 2018: 180). Küresel boyutta ki hastalıkla her ülke kendi tedbirlerini almaya ça-

lımaktadır. Bir yandan da uluslararası uygulamaları takip etmektedirler. Alınan tedbirler arasında eğitimin artırılması, bilinçlendirme kampanyaları, sağlıksız gıdalar üzerine vergiler ile yaptırım uygulamak, sağlıklı yiyeceklere sübvansiyon ve teşvikler vermek, kalorisini yüksek gıdaların reklamlarını kısıtlamak, medya aracılığıyla düzenlemeler yapmak ve okullardaki kantin yiyeceklerine tedbirler getirmek vardır (Çukur vd., 2017: 128). Ülkeler büyük maliyet gerektiren obeziteye karşı önlemler almaya hızla devam etmektedir. Son yıllarda politikalarını bu doğrultuda arttırmışlar ve uygulamaya koymak için gecikmemişlerdir.

1.2.1- Gıda Etiketleme Uygulaması

Gıdalar üzerinde bulunan etiketler ürünlerin

açıklayıcı bilgileridir. Bu etiketler veya logolar aracılığıyla bilinçli gıda alımı sağlanır. OECD ülkelerinde gıda etiketlemeler yasalar tarafından zorunlu hale getirilmiştir (OECD, 2017: 8). Etiketlemelerin en önemli özelliği sağlıksız gıdaların alımında azalma oluşturmak ve sağlıklı gıda alımını arttırmaktır. Bireyler üzerlerindeki renkler, yazılar veya grafikler sayesinde kolayca yorumlayabileceklerdir (Neal vd., 2017: 2). Gıda etiketleme uygulaması Avustralya, Kanada, İngiltere, Şili, Çin, Meksika, Hollanda ve Fransa tarafından uygulanmıştır. En uygun ve anlaşılır uygulamanın paket üzerinde beş farklı renge sahip 'Nutri Score' seçeneği olduğu kabul edilmiştir (OECD, 2017: 9). Tablo 1'da belirlenen besin değerlerine ve renklerine yer verilmektedir.

Tablo 1: Fransa'da Gıda Etiketleme Uygulaması

SINIF	BESİN DEĞERİ	RENK
A	-1	Koyu Yeşil
B	0-2	Açık Yeşil
C	3-10	Açık Turuncu
D	11-18	Turuncu
E	19-Max.	Kırmızı

Kaynak: Santépublique France Nutriscore, 2018: 17.

Tabloya göre, "A" ile belirlenen ürün en iyi kaliteye ve besin değerine sahipken, "E" ile belirlenen ürün daha düşük besinsel kaliteye ve değere sahiptir. Tüketiciler açısından anlaşılması oldukça basit ve kolaydır. Fransa'da uygulanan gıda etiketleme sistemine göre besin değerlerinin -1'lerde olması gıdanın sağlıklı gıda olduğunun göstergesidir. Besin değerlerinin eksilerden artışlara doğru değişim göstermesi gıdanın içeriğinin sağlıksız olduğunu belirtmektedir. Özellikle besin değerlerinin 19 ve üzeri olması ürünün besinsel kalitesinin düşük olduğunun göstergesidir.

1.2.2- Kitle İletişim Kampanyaları Uygulaması

DSÖ televizyon, internet gibi kitle iletişim

araçlarının obeziteyi azaltmada veya önlemede önemli katkılarına olduğunu ileri sürmektedir. Medyadan sunulan bilgiler sayesinde bilinçlendirme sağlanarak obeziteyi önlemek amaçlanmaktadır. Kitle iletişim araçları bireylere ulaşmada daha geniş ağı sahiptir. Daha çok fiziksel yaşamı destekleme, sağlıklı beslenme için gerekli yiyecek alımları ve kilo alırken dikkat edilmesi gerekenler bildirilmektedir (Morley vd., 2016: 121-122). Televizyonlar özellikle çocukların en çok kullandığı kitle iletişim aracıdır ve gösterilen reklamlardan doğrudan etkilenmektedirler. Şili, İzlanda, İrlanda ve Meksika'da çocukların en çok televizyon izlediği saatlerde sağlıksız besinlerin yayınlanmasını durdurmuştur. Yapılan reklam düzenlemelerinin çocuklar üzerindeki etkisi

araştırılmıştır. Araştırma sonucunda reklam düzenlemeleri ile alınan kalorilerde ve besinlerin kalitelerinde olumlu değişimler meydana geldiği gözlenmiştir (OECD, 2017: 11). Türkiye’de son yıllarda kitle iletişim araçları ile sağlıklı yaşamı teşvik için kamu spotlarına yer verilmektedir. “Sağlıklı beslen spor yap, haydi kalk hareket et” temalı kamu spotları sağlıklı yaşamı teşvik için örnek teşkil etmektedir.

1.2.3- Obeziteyle Mücadeleye Yönelik Sağlık Eylem Planları

Obeziteyle mücadele, sağlıklı diyet ve hareketli yaşamı teşvik etmek amaçlı, obezite hastalıklarının önlenmesi ve aşırı kilo ile ilgili stratejiler geliştirilmiştir. Stratejide dört ana başlık ele alınmıştır. Bunlar; tüketicileri bilgilendirme, sağlık seçenekleri sunmak, fiziksel aktiviteler, yerel topluluklarla işbirliğidir. Başlıkların içinde tarım, gıda, bölgesel politikalar, ulaştırma, halk sağlığı ve eğitim içeriklerine yer verilmektedir. OECD, devletlerin öncelikli alanlarda ve özellikle kilit noktalarda harekete geçmeleri için rehberlikler oluşturmuştur (Implementation Progress Report, 2010: 6). İrlanda bu kapsamda 2016-2025 yılları için eylem planı hazırlamıştır. İrlanda sağlıklı büyüme için strateji geliştirmeyi hedeflemiştir. Bu stratejide iyi eğitimli ve eğilecek işgücü oluşturmak istenmektedir (O’Sullivan TD ve English, 2016: 14). Ayrıca tamamlayıcı olarak okullara, üniversitelere, belediye ve Sivil Toplum Kuruluşlarına yönelik bisiklet alımları ile “Fiziksel Aktivite Teşvik Projesi” başlatılmıştır (OECD, 2017: 10). İrlanda, Türkiye ve Avrupa’daki ülkeler sağlıklı beslenmeyi desteklemenin yanı sıra fiziksel

aktiviteyi arttırıcı planlamalara da yer vermektedir. Türkiye’de de bazı belediyelerin başlattığı bisikletle ulaşım kampanyaları hareketli yaşamı teşvik edici uygulamalar arasında yer almaktadır.

2- OBEZİTEYLE MÜCADELEYE YÖNELİK VERGİ UYGULAMALARI

Obezitenin hızla gelişimi, tüm dünya ülkelerini mücadele için harekete geçirmiştir. Ülkeler kendi ekonomik ve sosyal durumlarını göz önüne alarak kendi mücadele yöntemlerini seçmişlerdir. Eğitim, bilinçlendirme kampanyaları, kısıtlamalar, sübvansiyonlar, gıda etiketleme uygulamaları ülkelerin mücadele amaçlı başvurduğu yöntemlerden bazılarıdır. Ancak en çok kullanılan araç, doğrudan tüketimi kısıtlamak amaçlı vergi politikası uygulamalarıdır. Amacının obeziteyi azaltmak olduğu vergi uygulamaları, ülkelerde farklı isimler altında gelişim göstermektedir. Bunlar; yağ vergisi, soda vergisi, abur cubur vergisi ve şeker vergisidir.

2.1- Yağ Vergisi

Obezitenin en önemli nedenlerinden biri fazla yağlı gıdaların tüketilmesi sonucu vücutta depolanan yüksek yağ miktarının obeziteye neden olmasıdır (Yavan vd., 2015: 96). Bu kapsamda ilk kez Danimarka’nın uyguladığı yağ vergisinin, satılan ürünler üzerinde istatistiksel farklılıklara yol açtığı gözlenmiştir. Vergi sonrası yüksek yağ içeren gıdaların yerine diğer yağlı gıdalar ikame edilmiştir. Ancak bazı gıdaların tüketiminde ikameye başvurulmuştur (Jensen vd., 2015: 30-32). Tablo 2’de Danimarka’nın yağ ve yağ içerikli gıdalar üzerinden aldığı vergilere yer verilmektedir.

Tablo 2: Danimarka’da Yağ içeren Gıdaların Vergilemesi

YİYECEKLER	VERGİ ORANI
Et	%1.4
Krema	%1.4
Ekşi Krema	%1.4
Tereyağı	%14.8
Margarin	%20.9
Peynir	%2.8

Kaynak: Jensen vd., 2014: 4.

Tabloda da görüldüğü üzere Danimarka, içecekler dışında gıda vergilemesinde yağ oranlarını en fazla dikkate alan ülkedir. Aşırı yağlı gıdalar vücutta fazla yağ depolanmasına ve obezite hastalığına neden olmaktadır. Ülke bununla mücadele etmek için yağ içerikli gıdalar üzerinde vergi uygulamaya karar vermiştir. Yağ vergilerinin içinde en fazla paya margarin sahiptir. İkinci olarak tereyağı yer almaktadır. Bu yüzden yağlı ürünler üzerinden vergi alınması tüketiminin azalmasını sağlayacaktır.

2.2- Şeker Vergisi

Şekerli içeceklerin artan tüketimlerine karşı uygulanan vergiler tüketicileri ikame ürünlere yönlendirmektedir. İkame ürünlerin içinde alternatif ürünler olarak su, şekerli meyve suyu ve süt de bulunmaktadır. Şekerli ürünleri vergilendirerek sağlıklı içeceklerin tüketimlerinin artırılması hedeflenmektedir (Nakhimovsky vd., 2016: s. 2). Örnek olarak Kolombiya’da bireyler sağlıklı kalabilmek için diyet uygulamaktadırlar. Kolombiya diyetine göre şekerli gıdaların tüketimi azaltılmalıdır. Ülke şeker tüketimini azaltmak amacıyla şekerli içecekler üzerine vergi uygulamayı düşünmüşler ancak etkili olabileceği konusunda fikir birliği oluşmamıştır (Caro vd., 2017: 12). Artan şeker kullanımının Meksika’da oldukça fazla olduğu görülmektedir. Meksika Kongresi artan şeker tüketimine karşı sınırlandırmak amaçlı bir vergi politikası girişiminde bulunmuştur. Bu

kapsamda şekerli içecekler üzerinden litre başına belli oranda vergi alınmasına karar verilmiştir. Vergi oranları her iki yılda bir enflasyon oranlarına bağlı değiştirilmektedir (Colchero vd., 2015: 2). Şekerler üzerindeki verginin tüketim etkisi yeterli derecede ölçülememiş ve toplanan gelirlerle nasıl bir sübvansiyon yolu izleneceğine karar verilememiştir (Paraje, 2016: 10). Şekerli gıdaların veya içeceklerin fazla tüketimi şeker hastalıkları başta olmak üzere birçok hastalığa neden olmaktadır. Ülkeler şekerin fazla tüketilmesine karşı şekerli gıdalara ve içeceklere vergi uygulamaktadır.

2.3- Soda Vergisi

Soda vergisi sadece soda üzerinden değil şekerli içecekler üzerinden de alınmaktadır. Bazı ülkeler soda vergisi adı altında alırken bazı ülkeler şekerli içecekler adı altında vergiyi uygulamaktadırlar. Bazı şehirler %50’den az bir meyve içeriğine sahip içeceklerin vergilendirilmesini kabul etmişlerdir. Soda vergisi ilk olarak, ABD’nin Kaliforniya eyaletine bağlı Berkeley şehrinde ortaya çıkmıştır. Kaliforniya’ya bağlı diğer eyaletler de onu takip etmiştir. Son olarak da San Francisco 2018 yılında böyle bir vergileme sistemi uygulayacağını belirtmiştir (Bird, 2018: 1). Soda vergisinin etkisini ölçmek için tüketim üzerinde bir çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda alkolsüz içecekler ve saf olmayan meyve sularının tüketiminde bir azalma olduğu gözlem-

lenmiştir (Capacci, 2016: 12). Kolalar veya gazlı içecekler üzerinden alınan vergiler de soda vergisi adı altında alınmaktadır. Soda vergisi gazoz vergisi olarak da adlandırılmaktadır.

2.4- Abur Cubur Vergisi

Yaygın olarak tüketilen kalorili atıştırıcılara uygulanan vergiler gelir niteliği taşımaktadır. Şeker ve atıştırıcılardan elde edilen gelirlerin ülkeler genelinde yıllık 1 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir. Abur cuburlara uygulanan vergiler çoğu ülkede hazineye gelir olarak gitmektedir. Elde edilen gelirlerin tamamı sağlıklı beslenmeyi düzenlemek için kullanılmamaktadır. Bir kısmı özel ihtiyaçlara da ayrılmaktadır. Örneğin, Batı Virginia tıp, dişçilik ve hemşirelik okullarını desteklemek amacıyla bu gelirlerin bir kısmını harcamaktadır (Jacobson vd., 2000: 854). Bazı araştırmacılar gıdalardaki doymuş yağları vergilendirmek yerine aperatif yiyecekler için vergi oluşturmayı tercih etmektedirler. Verdikleri bir vergi önergesinde cips, şeker ve meşrubat başına belli oranda vergi alınması gerektiğini savunmuşlardır. Ayrıca buradan toplanan gelirler ile toplumun bilgi eksikliklerini kampanyalar yoluyla finanse etmek amaçlanmaktadır (Kuchler vd., 2004: 4). Abur cuburların vergilendirilmesi diğer ürünlere göre daha zordur. Çünkü kapsamı oldukça geniştir. Hangi ürünlerin abur cubur kapsamında olacağının belirlenmesi vergilemeyi zorlaştırmaktadır.

3- SEÇİLİ OECD ÜLKELERİNDE OBEZİTE VERGİSİ UYGULAMALARI

Gelişmiş ülkelerde obezite görülme sıklığı gelişmekte olan ülkelere göre daha fazladır. Ülkeler artan oranlarla mücadele etmek için gelişmiş ülkelerin de uyguladığı vergileme yoluna başvurmuşlardır. Vergiyi diğer politikalar ile desteklemişlerdir. Yüksek vergilerin tüketimleri azaltmada daha başarılı olduğu görülmektedir. Gelişmekte olan ülkeler arasında obezite oranları yüksek ülkeler özellikle vergileme sürecini desteklemişlerdir. Obeziteyle mücadele amaçlı vergi-

leme yapılırken ürünlerin kapsamı ve vergi oranları ülkelerin sosyo-ekonomik durumu ile obezite salgının büyüklüğüne göre değişmektedir.

3.1- Avustralya'da Obeziteyle Mücadele ve Obezite Vergileri

Avustralya'da obezite hastalığı yıllar itibariyle artış göstermiştir. Obezitenin nedeni çoğunlukla sağlıksız gıdaların tüketimi olarak görülmektedir. Ancak gıdaların neden olduğu obezite hastalığı sadece bireyleri değil tüm toplumu etkilemektedir. Neden olduğu sağlık harcamaları hükümetlerin önlem almasını gerekli kılmaktadır. Şekerli içecekler üzerinden vergi alınması şekerli içecek tüketiminin azalmasına neden olacaktır. Su ve vergiye tabi olmayan sağlıklı içeceklerin tüketiminde de artış sağlayacaktır. Obezite oranlarında az da olsa düşüşe neden olacaktır. İngiltere, ABD ve Fransa böyle bir vergiyi uygulamaya koymuşlardır. Yeni bir vergi sağlığı teşvik etmeyi, obeziteyi önlemeyi ve bütçe açığını finanse etmeyi amaçlamaktadır (Duckett vd., 2016: 3). Avustralya'da halk üzerinden yapılan bir çalışmada şekerli içecekler üzerine getirilecek vergiye verecekleri tepkiler araştırılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda büyük kısmın vergiyi desteklediği ortaya çıkmıştır. Ancak tek başına vergilemeyi yeterli görmemişlerdir. Gıdalar üzerindeki etiketleme sistemlerinin de değiştirilmesini istemişlerdir. Gıda etiketlemesi oluşturulması halinde abur cuburlar üzerinde uygulanacak vergiyi de destekleyeceklerini belirtmişlerdir (Moretto vd., 2014: 2457). Avustralya'daki içecek endüstri toplulukları vergilerin hastalıkla mücadelede yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Ancak bakıldığında vergi ile birlikte tüketimlerde azalmalar meydana gelmiştir. Vergiler hastalığı tamamen ortadan kaldırmaya da başlamasında engelleyici niteliktedir.

3.2- Danimarka'da Obeziteyle Mücadele ve Obezite Vergileri

Danimarka'da uygulanan yağ vergisi ürünlerin içeriğindeki yağ miktarına bağlı olarak vergi-

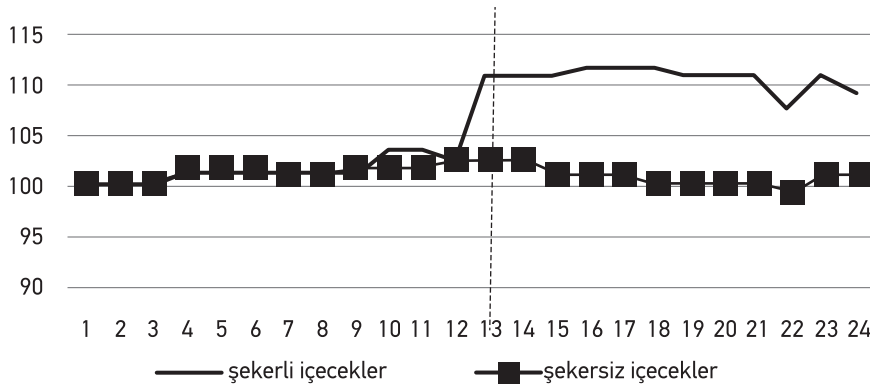
lendirilmektedir. Örneğin, bütün tavuk ve tavuk filetosunun vergilendirilmesi farklıdır. Bütün tavuklar içerdiği yağ oranı bakımından vergilendirilirken, tavukların filetosu sadece %1 oranında yağa sahiptir. Bu nedenle vergilendirilmeden muaf tutulmuştur. Vergi uygulanırken içerdiği yağ oranları oldukça önemlidir. Danimarka'da ithal ürünlere de yağ vergisi uygulanmaktadır. Gıdalar ithal edilirken içeriğindeki yağ oranları ülkeye bildirilmek zorundadır. İkame durumunda yerli ürünlerin durumu da göz önünde bulundurulmalıdır. Bir yandan sağlık için vergi uygulanırken bir yandan da yerli ürünlerin korunması amaçlanmaktadır (Alemano, 2013: s. 102-108). Uygulanan obezite vergisinin en büyük sorunlarından biri halkın vergi sonrası artan fiyatlara karşı diğer ülkelerden ikame haklarını kullanmalarıdır. Bu durum, ülke içindeki firmaların üretim düzeylerini azaltmaktadır. Ayrıca diğer ülkelerle rekabet güçlerinin kaybolmasına neden olmaktadır (Petkantchin, 2013: 3). Danimarka içecekler dışında gıdalar üzerinden vergi alan ülkelere

biridir. Özellikle yağlı gıdalar üzerinden vergi alınması gerektiği fikrinin doğduğu ülkedir. Yağlı gıdalar üzerinden vergi alınması fikri bir süre sonra halk tarafından tepkiyle karşılanmış ve vergi belli süre sonra kaldırılmıştır.

3.3- Finlandiya'da Obeziteyle Mücadele ve Obezite Vergileri

Finlandiya hükümeti uygulanacak herhangi bir obezite vergisine karşı firmaların tepkisini çekmemek için en başından onlarla anlaşma yoluna gitmiştir. Bu kapsamda vergi oranlarını firmalarla birlikte belirlemişlerdir (Starckx, 2014: 1). Finlandiya, Avrupa ülkeleri arasında obeziteye karşı şeker vergisini tanıtan ilk ülkelerdendir. Finlandiya, Macaristan ve Fransa, yüksek kalorili ve alkolsüz şekerli içecekler üzerinde vergi uygulama ve gelir elde etmede başarılı olan ülkeler sıralamasındadır (Diniz Silva vd., 2016: 129). Grafik 2'de Finlandiya'nın vergiyi uyguladığı 2013-2014 yılları sonrası fiyat değişimlerine yer verilmektedir.

Grafik 2: Finlandiya Vergi Sonrası Fiyat Farklılıkları (2013-2014)

Kaynak: Heinonen, 2018'den yararlanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Grafikte görüldüğü üzere Finlandiya'da 2014 Ocak ayı sonrası getirilen vergi ile fiyatlardaki değişimler hız kazanmıştır. Vergi sonrası şekerli içeceklerin fiyatlarına artışlar meydana geldiği görülmektedir. İçerisinde şeker bulunmayan

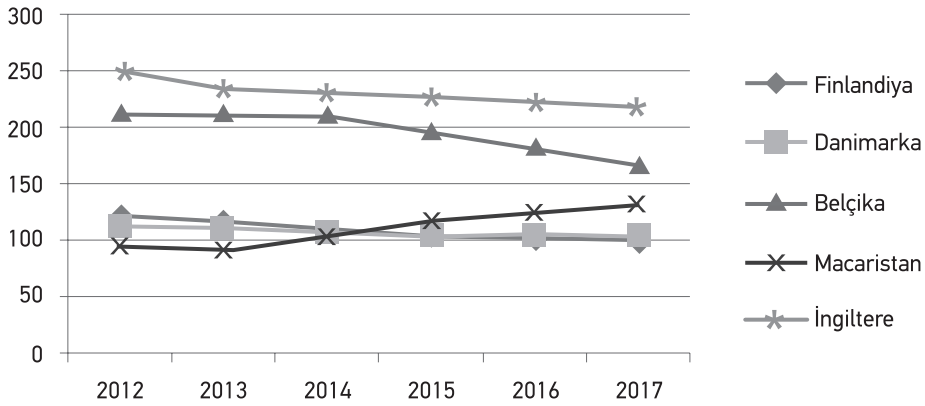
içeceklerin fiyatları şekerli içeceklere göre vergi sonrası daha düşük seviyelerde görülmektedir. Ülkede fiyatların artması tüketimin azalmasına da önemli ölçüde katkı sağlamaktadır.

3.4- Macaristan Obeziteyle Mücadele ve Obezite Vergileri

Macaristan hükümeti, ülkede fazlaca tüketim konu olan yağ oranlarının obezite hastalığına neden olması dolayısıyla yağ vergisinin uygulanmasını gerekli görmüştür. Sadece yağ üzerinden değil yüksek oranda şeker ve tuz içeren yiyecekler ile soda üzerinden vergi alınmasına karar verilmiştir. Macarlar gelirlerinin neredeyse %17'si gıdaya harcamaktadırlar. Uygulama sonrası tükettikleri gıdaların çoğuna vergi öde-

meye başlamışlardır. Bu durumun en çok düşük gelirli sosyo-ekonomik grupları etkilediği düşünülmektedir (Cheney, 2011: 1). Avrupa yiyecek ve içecek endüstrisini temsil eden Food Drink Europa, böyle bir verginin toplum üzerinde adaletsizliğe yol açacağını savunmaktadır (Euractiv, 2013). Grafik 3'te Macaristan, Finlandiya, Belçika ve İngiltere'nin 2012-2017 yılları arası mevcut endüstrilerinin vergi ve satış hacimleri farklılıklara yer verilmektedir.

Grafik 3: Macaristan, Finlandiya, Belçika ve İngiltere Endüstri Satış Hacimleri (2012-2017)

Kaynak: UNESDA 2018 ülke verilerinden yararlanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Grafikte, Finlandiya, Macaristan, İngiltere ve Belçika'daki endüstrilerin 2012-2017 yılları arasındaki meyve suyu satış hacimlerinin değiştiği görülmektedir. Belçika, İngiltere ve Finlandiya'da yıllar itibarıyla satış hacimleri azalış göstermiştir. Finlandiya'da meyve suyu tüketimi yıllar itibarıyla yaklaşık %9 oranında azalmıştır. Tüketimdeki azalmaya en büyük katkıyı meşrubatlar üzerinden alınan vergiler oluşturmaktadır. Meşrubat vergisi 2011 ve 2012 yıllarında yaklaşık üç kat artmıştır. Vergilerin artması tüketimde azalma oluştururken firmaların satış oranlarını da indirmiştir. Bu kapsamda dikkat çeken ülke Macaristan olmuştur. Macaristan'da vergiler diğer ülkelere göre önemli ölçüde endüstrilerin tep-

kisine yol açmaktadır. Belçika ise grafikte satış hacimleri en yüksek oranda azalan ülke olarak görülmektedir. Genel itibarıyla içecekler üzerinde uygulanan vergiler, ülkedeki endüstrilerin satış hacimlerini azaltmaktadır.

3.5- Meksika'da Obeziteyle Mücadele ve Obezite Vergileri

Obezite tüm dünya ülkelerinde çözülmesi gereken öncelikli bir sorun olarak kabul edilmektedir. Meksika'da ise yetişkinlerin %73'ü kilolu ve %33'ü obezdir. Söz konusu durumla ilgili Analistler obeziteye bağlı hastalıklar sağlık harcamalarının 2008 yılında % 13'ünü oluşturduğu ve ilerleyen yıllarda çözüm bulunamazsa daha da

artacağını tahmin etmektedirler (Grogger, 2016: 1). Bu kapsamda Meksika'da obezite hastalığını önlemek için sağlıksız yiyecek ve içecekler üzerinden vergi alınmasına karar verilmiştir. Şekerli içecekler üzerinden 1 pezo (8 cent) vergi alınması öngörülmüştür. Birleşmiş Milletler, Meksika'nın ABD'den de daha yüksek obez oranına sahip olduğu söylemiştir (Mallen, 2013: 1). Meksika'da vergi sonrası değişimler şöyledir (The Guardian, Nycfoodpolicy, 2019):

- KDV'nin %8 arttırıldığı ürünler; atıştırmalıklar, muhallebi, hamur işi, şekerleme, turta, dondurma, fındık ve fıstık ezmesi, çikolata, meyve reçelleridir.
- Vergi sonrası dönemde şekerli içecek satışlarının %12'ye düştüğü gözlenmektedir.
- Meksika'da alınan vergilerin 10 yıl boyunca 190.000 diyabet vakasını önleyeceği tahmin edilmektedir.
- Hükümete uygulama dönemi için şekerli içecekler üzerinden alınan vergilerden yaklaşık 2,6 Milyar \$ gelir sağlanmıştır.
- Orta ölçekli şirketlerin satışlarında ortalama %17'lik düşüş oluşmuştur.
- Meksika'nın en büyük ekmek ve tuzlu atıştırmalık üreten firmasının gelirlerinde %1,5 oranında düşüş gerçekleşmiştir.

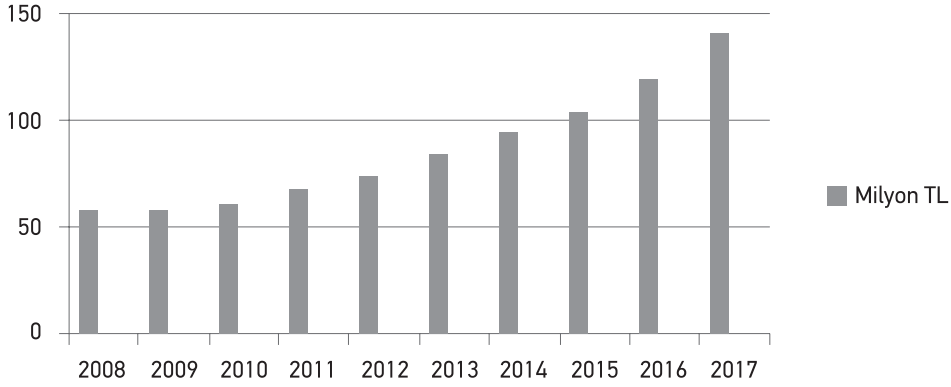
Verginin fiyatlar üzerindeki etkileri ekonomistler tarafından fiyat elastikiyetine bağlı olarak açıklanmıştır. Tam rekabetin olduğu uzun vadeli piyasalarda arz eğrisi yatay ise vergi ile fiyatlar artış göstermektedir (Colchero vd., 2015: 2). Yapılan çalışmalar sonucunda vergilendirilmiş

şekerli içeceklerin tüketiminde %6'lık bir azalma görülmüştür. Yılsonuna kadar da bu düşüş %12'lere kadar ulaşmıştır. Böylece sağlıksız içeceklerin tüketimindeki azalış sağlıklı içeceklerin tüketiminde %4'lük artışa neden olmuştur (Colchero vd., 2016: 1). Bazı araştırmacılar şekerli içeceklerin tüketimlerinin azalmasının obeziteyi azaltmadığını savunmaktadırlar. Ancak hastalıkla mücadele için yeterli olmadığı görülmektedir.

4- OBEZİTE ile MÜCADELEDE TÜRKİYE UYGULAMASI

Türkiye'de de obez bireylerin sayısı yıllar geçtikçe artış göstermektedir. Artan gelir seviyesi ile ilişkili olarak hazır gıdalara olan talep de artmıştır. Bunun yanında hareketsiz yaşamın fazlaşması obeziteyi arttıran diğer bir önemli nedendir. TÜİK verilerine göre 2016 yılında ülkemizde obezite görülme sıklığı %19,6 olarak belirlenmiştir. TÜİK verilerinin yanı sıra OECD raporlarında 2009 yılından sonra Türkiye'nin obezite oranları da artış göstermiştir. Ortalamaların üzerinde görülmesi Türkiye'de mücadele için harekete geçilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bu nedenle son yıllarda fiziksel aktivitelerin arttırılması, sağlık için eylem planları ve yeni vergi düzenlemeleri ile obeziteyle mücadele politikalarına yönelik uygulamalar artırılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca Türkiye'de son yıllarda artan sağlık harcamaları da obeziteyle mücadelenin gerekliliğine işaret etmektedir. Grafik 4'te TÜİK verilerine göre sağlık harcamaları gelişimine yer verilmektedir.

Grafik 4: 2008-2017 Türkiye’de Sağlık Harcamaları

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

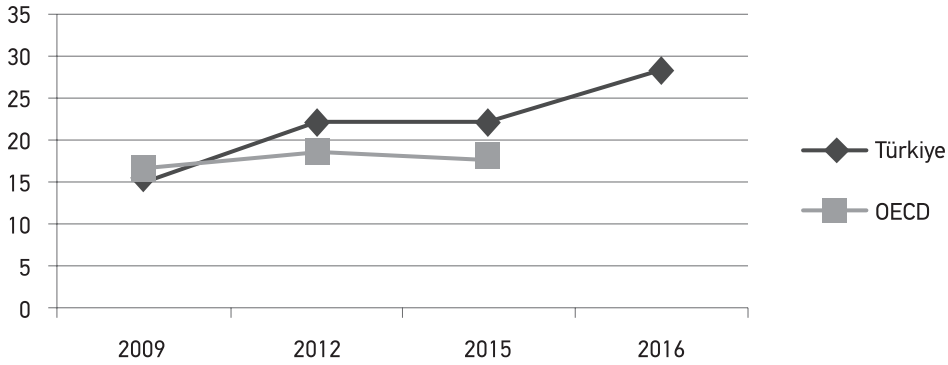
Grafiğe göre ülkemizdeki sağlık harcamaları yıllar itibariyle sürekli artış göstermektedir. 2012 yılından sonra Türkiye’de artan obezite oranları ve sağlık harcamalarındaki artışlar arasında bağlantı söz konusudur. Sağlık harcamalarının artmasının tek nedeni obezite hastalığı değildir ancak obezitenin neden olduğu kronik rahatsızlıklar ciddi maliyetler gerektirmektedir. Ayrıca uzun süre tedavileri söz konusu olmaktadır. Sağlık harcamalarının devlete yüklediği maliyetleri azaltmak veya en aza indirmek için obeziteyle mücadele yöntemlerine daha fazla önem verilmesi gerekmektedir. Uygulanan vergiler, sağlıklı yaşamı teşvik çalışmaları, fiziksel aktivitelerinin

desteklenmesi programları birbiriyle uyum içerisinde gerçekleştirilmektedir.

4.1- Türkiye-OECD Obezite Verileri Karşılaştırması

Özellikle 2018 yılı OECD raporunda çocuklar arasında obezite hastalığı artış göstermiştir. Obezitenin bu kadar artış göstermesi endişe verici olmakla birlikte hastalıkla mücadele için çözüm önerileri oluşturması ve uygulamaya geçilmesi üzerinde durulmaktadır. Türkiye’de obeziteye karşı vergi uygulanması gerektiği fikri ilk kez 2013 yılı 5. İzmir İktisat Kongresi’nde ele alınmıştır. Grafik 5’te OECD raporlarında Türkiye’nin obezite oranlarına yer verilmektedir.

Grafik 5: 2008-2017 OECD Verilerine Göre Türkiye’de Obezite Oranları

Kaynak: OECD 2012,2014,2017,2018 raporlarından yararlanılarak tarafımızca hazırlanmıştır

Grafiğe göre 2009 OECD obezite ortalamalarının sonraki yıllarda daha fazla artış gösterdiği dikkat çekmektedir. 2009 yılında obezite görülme sıklığı OECD ülkelerinde ortalama 16,9'dur. Türkiye diğer ülkelere göre ortalamanın altında kalmayı başarmıştır. 2009 Türkiye’de obezite görülme sıklığı 15,2 dir. Ortalamanın altında gözükse de oranın yüksek olduğu görülmektedir. 2012, 2015 yıllarının oranlarına bakıldığında ise Türkiye’nin hastalıkla mücadele etmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. OECD obezite ortalaması 2012 yılı raporunda 18,4, 2017 OECD raporunda ise 19,5 olarak görülmektedir. Burada önemli olan Türkiye’nin son yıllarda gösterdiği artıştır. Son yıllarda ekonominin gelişmesi ve giderek artan hazır gıda tüketimleri, çevresel etmenler gibi obeziteye neden olan birçok faktörün artmasına neden olmaktadır. Türkiye’de obezite görülme sıklığı 2017 yılında %28,8 oranlarındadır. OECD ortalamasının üzerinde bir seyir izlemektedir.

Fiziksel aktivite yetersizlikleri, küresel boyuttaki yiyecekler kolay ulaşım obezitenin önüne geçilmesine engel oluşturmaktadır. Türkiye artan obezite oranlarına karşı önlemler almak zorundadır. Gelişmiş ülkelerin ve bazı gelişmekte olan ülkelerin uyguladığı vergi politikaları ve kısıtlayıcı politikalar örnek teşkil etmekte ve mü-

dahale edilmediği takdirde yıllar geçtikçe artış göstermesi muhtemel görülmektedir.

4.2- Obezite Vergisi Türkiye Uygulaması

Vergilerden elde edilen gelirlerin harcanıldığı alan oldukça önemlidir. Çünkü vergi olumsuz dışsalıkların ortadan kaldırılması için iyi bir araçtır. Ayrıca kamu desteğinin de oluşması yani fiziksel aktivite alanlarının genişletilmesi vergiden beklenen etkiyi daha da arttıracaktır. Çoğu ülke vergi gelirlerini sağlığı iyileştirmek amacıyla kullanmaktadır (PHLC, 2011: 14). Türkiye’de obeziteye neden olan içecekler üzerinde vergi uygulanmaktadır. Türk Vergi Sistemi’nde sağlıklı gıda olarak tüketilmesi gereken sebze ve meyvelerin KDV oranları %8 iken ekmek üzerinden alınan vergi oranı %1’dir. KDV oranları gıdalar üzerinde hesaplanırken ürünlerin içerikleri dikkate alınmamıştır. Yağlı, şekerli, tuzlu gıdaların vergi oranları sağlıklı gıdalardan ya daha az ya da aynı düzeydedir. Türkiye’de uygulanan veya uygulanması planlanan obeziteye karşı vergi politikaları başarılı sistemler göz önüne alınarak geliştirilmesi önem taşımaktadır. Özellikle vergilemenin yanında kamu kesiminin ve halkın desteğine de ihtiyaç duyulmaktadır. Tablo 4’te hangi ürünlere ne kadar vergi uygulandığına yer verilmektedir.

Tablo 4: Türkiye’de Obeziteye Neden Olan Gıdalar Üzerine Uygulanan Vergiler

Mal İsmi	Vergi Tutarı
Meyve suları (üzüm şırası dahil) ve sebze suları (fermente edilmemiş ve alkol katılmamış), ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeler katılmış olsun olmasın (Yalnız ambalajlanmış olanlar ve/veya toptan teslim konu edilenler) (Sebze suları ve Türk Gıda Kodeksine göre % 100 meyve suyu sayılanlar hariç)	%10
Sular (mineral sular ve gazlı sular dahil) (ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeler katılmış veya aromalandırılmış) ve alkolsüz diğer içecekler (20.09 pozisyonundaki meyve ve sebze suları hariç) (Yalnız ambalajlanmış olanlar ve/veya toptan teslim konu edilenler)	%10
Sade Gazozlar	%10
Meyveli Gazozlar	%10
Alkolsüz Biralr	%10

Kaynak: <http://www.resmigazete.gov.tr> adresinden 14.02.2019 tarihinde alınmıştır.

Tabloda Türkiye’de obeziteye neden olan içecekler üzerine uygulanan vergiler yer almaktadır. Bu içeceklerin direkt obezite hastalığını önlemeye yönelik olduğu belirtilmese de dolaylı olarak obezite hastalığını azaltıcı etkisi bulunmaktadır. Türk Vergi Sistemi’nin 7061 Sayılı Kanunun 75. maddesinde şekerli içecekler, sade gazozlar, meyveli gazozlar ve alkollü biralr üzerine uygulanan vergi oranları % 10 olarak belirlenmiştir. Sağlıklı yaşamı teşvik konusunda ise spor salonlarından alınan vergilerin %18 olması sağlık koşullarının dikkate alınıp alınmadığı konusunda tartışmaları gündeme getirmektedir. Ayrıca obeziteyi önlemeye karşı vergi politikalarının yanı sıra düzenleyici politikalar da yürütölmeye başlanmıştır.

Türkiye’de obezite vergisinin uygulanmasını en çok sağlık personeli desteklemektedir. Sağlık personeli üzerinde yapılan çalışmada %70’e yakın oranda bireyler kola, cips ve hazır gıdalar üzerinde uygulanacak vergiyi desteklediklerini belirtmişlerdir (Gergerlioğlu, 2016: 159). Ayrıca, vergilerin yanı sıra obeziteyle mücadele amacıyla sağlıklı gıdaların üretimi de desteklenmektedir. Özellikle son yıllarda üretimi teşvik etmek amacıyla sübvansiyonlar uygulanmaktadır. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından oluşturulan sübvansiyonlar, organik tarımı destekleyici nitelikte-

dir. Bakanlık belirlediği gıda ürünlerinin üretimini yapan çiftçilere destekleme ödemesi yapmaktadır. Sağlıklı gıdaları üretimi arttırılarak, sağlıksız gıdaların tüketiminin azalması sağlanmaktadır.

Türkiye’de obeziteye karşı sağlıksız gıdalar üzerinde vergi uygulanmasına örnek olarak 2017 yılında “Bazı Vergi Kanunları ile Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı”nda bulunan gıdaların vergi oranları değiştirilmiştir. 1 Ocak 2018 tarihinden başlayarak mineralli sular, ilave şeker veya tatlandırıcılı sular, aromalı sular, sade gazozlar, alkolsüz biralr üzerinde alınan vergiler %10 olarak belirlenmiştir. Kolalar ise %25’lik ÖTV’ ye tabi tutulmuşlardır. Yani düzenlemeler doğrudan obezite vergisi adı altında olmamakla birlikte obeziteye neden olan gıdalar üzerinden alınan vergiler ile benzer niteliği taşımaktadırlar (Özkan vd., 2018: 701).

Türkiye’de vergiler ve diğer destekleyici politikalar, direkt obeziteyle mücadele amacıyla ortaya çıkmamışlardır. Ancak bakıldığında hastalığın ilerlemesinin durdurulması ve ortaya çıkışını engellemede destekleyici niteliktedirler. Ayrıca diğer mali olmayan politika araçları ile de vergilerin desteklenmesi amaçlanmaktadır. Uluslararası uygulamalarda olduğu gibi Türkiye için de reklam kısıtlamaları, fiziksel aktivitelerin

arttırılması, sağlıklı yaşam için eylem planları, kamuoyu destekleri vergiler ile birlikte uyum içinde yürütülebileceği ölçüde obezite salgınına karşı istenilen etki sağlanabilecektir.

SONUÇ

Ülkeler, obeziteyi azaltmak amacıyla farklı isimler altında vergi almaktadırlar. Yağ vergisi, soda vergisi, abur cubur vergisi ve şeker vergisi bu vergilerdendir. Fazla yağlı gıdaların tüketiminin engellenmesi amacıyla yağlı gıdaların tüketiminden veya ithalatından yağ vergisi alınmaktadır. OECD raporlarındaki ülkelerin obezite oranları yıllar itibarıyla farklılık göstermektedir. Obezite vergilerinin etkili olabilmesi için halkın vergi karşısında göstermiş olduğu tepki oldukça önemlidir. Obeziteyle mücadelede obezite vergileri tek başına yeterli olmamaktadır. Diğer düzenleyici politikaların da süreci destekleyici nitelikte olması beklenmektedir. Obeziteyle mücadelede uluslararası stratejiler de belirleyici nitelikte önem taşımaktadır. Uygulanacak stratejilerin uzun dönemde sürdürülebilir olması gerekmektedir. Ülkeler küresel boyuttaki sorunla mücadelede kendi tedbirlerini alma yoluna gitmektedirler. Sağlıksız gıdalar üzerinde uygulanacak vergiler, kalorisiz yüksek gıdaların reklamlarının kısıtlanması, gıda etiketlemelerine başvurmak, eğitim ve bilinçlendirme kampanyaları hazırlamak ülkelerin mücadelede başvurduğu yaptırım ve uygulamalardır. Önemli bir politika aracı olarak vergileme en çok tercih edilen uygulama olmaktadır. Dolaylı olarak sağlıksız gıdalar üzerinden alınan vergiler uygulamanın amacına hizmet etmektedir. Bu kapsamda obeziteyle mücadelede devlet müdahalesi gerekli görülmektedir. Özellikle olumsuz dışsalılık, bilgi eksikliği, teknolojinin oluşturduğu sorunlar, gelir-ikame etkileri, erdemsiz malların varlığı piyasaya devlet müdahalesini gerekli kılmaktadır.

Türkiye’de obeziteyi azaltmak için sadece sağlıksız gıdalar vergilendirilmemiş bunun yanı

sıra ilgili idareler yetkisi dahilinde sağlıklı gıdaların teşviki sağlanmıştır. Organik ürünlerin üretilmesini desteklemek amacıyla üreticilere bir takım imkânlar sunulmuştur. Çocukluk çağında mücadeleyi sağlamak amacıyla okul kantinlerinin düzenlenmesi için tebliğ çıkarmıştır. Ülkemizde sağlıksız gıdalar üzerinden alınan vergiler genellikle katma değer şeklinde alınmaktadır. Çoğunlukla da içecekler üzerinden alınıyor olması da bir diğer özelliğidir. Vergi kapsamının dar olması toplumda oluşacak tepkiyi azaltacak ve refah kaybına neden olmayacaktır. Olumsuz dışsallıkların azalması için uzun dönemde aşırı yağlı, tuzlu ve kalorili gıdalar üzerinden vergi alınması sağlanabildiği ölçüde obeziteyle mücadele edilmiş olacaktır. Bu kapsamda sağlıklı içeceklerin vergiden muaf tutulması, Nauru hükümetinde olduğu gibi düşük gelirli ailelerin azalan gelirlerini telafi etmek için toplanan gelirlerden pay verilmesi gibi uygulamalara başvurulabilir. Ayrıca üretici firmalar ile hükümetlerin işbirliği içerisinde olması, çocukluk çağı ve öğrencilik dönemlerinde İngiltere’de olduğu gibi sebze ve meyve yetiştirme alanları oluşturulması, Avustralya, Fransa gibi ülkelerin uyguladığı gıda etiketleme sistemleri ile halkın bilinçlenmesi sağlanması yoluyla obeziteye karşı vergi sistemlerinin daha etkin işleyişi sağlanabilecektir.

KAYNAKÇA

- ALEMANN, A. VE CARRENO, I. (2013), Fat Taxes in Europe – A Legal and Policy Analysis Under EU and WTO Law, *European Food and Feed Law Review*, 8 (2), s. 97-112, (<https://www.jstor.org/>). (Erişim tarihi: 11 Mart 2019).
- AYAS, I. VE SARUÇ, N. (2017), *Obezite Vergisi ve Ülke Uygulamaları*, AKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19, s. 69-82.
- Bird, B. (2018), What is The Soda Tax And Which Cities Have One, (<https://www.the-balance.com/soda-tax-and-which>), Erişim tarihi: 15 Şubat 2019).

- CARO, J., WEN, S., BONILLA, R. Vd. (2017), *Sugary Drinks Taxation Projected Consumption and Fiscal Revenues in Colombia: Evidence From QUAIDS Model*, PLOS One, s. 1-16.
- COLCHERO, M., SALGADO, J., UNAR-MUNGUÍA, M., MOLINA, M., NG, S., RIVERA-DOMMARCO, J. (2015), *Changes in Prices After an Excise Tax to Sweetened Sugar Beverages Was Implemented in Mexico: Evidence from Urban Areas*, PLOS ONE, s. 12.
- Cheney, C. (2011), Hungary Introduces Fat Tax, (<http://www.spiegel.de/international/europe/battling.html>). Erişim tarihi: 03 Ocak 2019.
- DUCKETT, S. VE SWERRISEN, H. (2016), *A Sugary Drinks Tax Recovering The Community Costs of Obesity*, Grattan Institute, Erişim Tarihi: 03 Şubat 2019.
- EROĞLU, O. VE KOYUNCU, C. (2018), *Obezite Vergisi ve Türk Vergi Sistemi'nde Obeziteye Yönelik Uygulamalar*, Ömer Halisdemir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11, s.2.
- Euractiv, (2013), Hungary Introduces 'Fat Tax' To Boost Nation's Health, (<https://www.euractiv.com/section/tax>). Erişim tarihi: 03 Ocak 2019.
- Galluci, M. (2015), As Mexico's Sugary Drink Tax Turns 1 Year Old, US Health Proponents Hope It Can Sway American Voters, (<https://www.ibtimes.com/mexicos-tax>). (Erişim tarihi: 23 Nisan 2019).
- GERGERLİOĞLU, U. (2016), *Bazı OECD Ülkeleri Bağlamında Obezite Vergilerinin Değerlendirilmesi*, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12, s. 2.
- GROGGER, J. (2016), *Soda Taxes and the Prices of Sodas and Other Drinks: Evidence from Mexico*, The Institute for the Study of Labor, Discussion Paper, 9682, January.
- HEINONEN, M. (2018), *The Finnish Excise Tax On Sugar-Sweetened Beverages And Its Effect On Their Prices and Demand*, Jyväskylä University, School of Business and Economics, Master's Thesis.
- JACOBSON, M. VE BROWNELL, K. (2000), *Small Taxes on Soft Drinks and Snack Foods to Promote Health*, American Journal of Public Health, 90, s. 6.
- KABAYEL, M. (2018), *Obezite Vergisi Teori ve Dünya Uygulamaları*, İstanbul, 1. Baskı, Kriter Yayınevi.
- LEICESTER, A. VE WINDMEIJER, F. (2004), The 'Fat Tax': Economic Incentives to Reduce Obesity, Briefing Note 49, (<https://www.ifs.org.uk/publications>). Erişim tarihi: 03 Mayıs 2019.
- MALLIN, P. (2013), No Sugary Drinks Please: Mexican Congress Passes Fiscal Reform, Including Controversial Soda Tax, (<https://www.ibtimes.com/no-sugary>). Erişim tarihi: 02 Mayıs 2019.
- MANIADAKIS, N., KAPAKI, V., DAMIANIDI, L., KOURLABA, G. (2013), A Systematic Review Of The Effectiveness Of Taxes On Nonalcoholicbeverages And High-In-Fat Foods As A Means To Prevent Obesity Trends, *National School of Public Health*.
- MERRETT, N. (2009), Obesity Tax Neglecting Nutrition Facts, Claims Drink Maker, (<https://www.beveragedaily.com/Article/maker>) Erişim tarihi: 03 Şubat 2019.
- Michail, N. (2015), Public Helath England Tells UK Government: Sugar Taxes Do Work, (<https://www.foodnavigator.com/Article/>). (15.10.2019).
- MORETTO, N., KENDALL, E., WHITTY, J., BYRNES, J., HILLS, A., GORDON, L., TURKSTRA, E., SCUFFHAM, P., COMANS, T. (2014), *Yes, The Government Should Tax Soft Drinks: Findings From a Citizens Jury*

- in Australia, International Journal of Environmental Research and Public Health, s. 11.
- MORLEY, B., NIVEN, P., DIXON, H., SWANSON, M., SZYBIAK, M., SHILTON, T., PRATT, I. S., SLEVIN, T., HILL, D. VE WAKEFIELD, M. (2016), *Population-Based Evaluation Of The 'Livelihood' Healthy Weight And Lifestyle Mass Media Campaign*, Health Education Research, 2, s. 121-135.
 - NAKHIMOVSK, S., FEIGL, A., AVILA, C., O'SULLIVAN, G., MACGREGOR-SKINNE, E., SPRANCA, M. (2016), *Taxes on Sugar-Sweetened Beverages to Reduce Overweight and Obesity in Middle-Income Countries: A Systematic Review*, PLOS ONE, 6.
 - National Health Service (NHS), (<http://www.healthscotland.scot>). Erişim tarihi: 03 Ağustos 2019.
 - NEAL, B., CRİNO, M., DUNFORD, E., GAO, A., GREENLAND, R., LI, N., NGAI, J., MHURCHU, C., PETTIGREW, S., SACKS, G., WEBSTER, J., WU, J. (2017), Effects of Different Types of Front-of-Pack Labelling Information on the Healthiness of Food Purchases — A Randomised Controlled Trial, *Nutrients*, 1284, (<http://www.mdpi.com/journal>). Erişim tarihi: 13 Ağustos 2019.
 - NEVDİDEK, V. (2008), Dan Z Tuku-Nastroj V Boji S Obezitou, *Bakalářská Práce, Fakulta Narodohospodarska, Vysoká škola Ekonomická, Praha*, s. 2-52.
 - NIEBURG, O. (2013), Very Difficult To Be a Danish Food Producer Under Sugar Tax System, Says Toms, (<https://www.foodnavigator.com>). Erişim tarihi: 12 Haziran 2019.
 - Ogden, *Türkiye Obezite Tanı ve Tedavi Kılavuzu* (2017), Miki Matbaacılık, 5. Baskı, Nisan, Ankara.
 - Obesity Update, OECD (2014), (<http://www.oecd.org/health/obesity.htm>). Erişim tarihi: 30 Nisan 2019).
 - Obesity Update, OECD (2017), (<http://www.oecd.org/health/obesity.htm>). Erişim tarihi: 20 Mayıs 2019.
 - OECD (2018), (<http://www.oecd.org/health/obesity>). Erişim tarihi: 12 Nisan 2019.
 - O'SULLIVAN, TE., RAPP, M., FAN, X., WEIZMAN, OE., BHARDWAJ., P., ADAMS, NM., WALZER, T., DANNERBERG, AJ., GÜNEŞ, JC. (2016), Adipose-Resident Group 1 Innate Lymphoid Cells Promote Obesity-Associated Insulin Resistance, *US National Library of Medicine National Institutes of Health*, 16, Ağustos.
 - ÖZKAN, E. VE GÜZEL, S. (2018), *Türkiye'deki Özel Tüketim Vergisinin Obezite İle Mücadelede Kullanılabilirliği*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Nisan, s. 22.
 - Petkantchin, V. (2013), Nutrition Taxes: The Costs of Denmark's Fat Tax, *IEM's Economic Note*.
 - Public Health Law Center. (2011), A Tool for Obesity Prevention, Cost Savings and Health Improvement, *A Policy Options Brief*.
 - STARCKX, S. (2014), Ugent Study Supports Idea Of "Fat Tax", (<http://www.flanders-today.eu/innovation/ugent>). (Erişim tarihi: 10 Nisan 2019).
 - STUNKARD, AJ., LAFLEUR, WR., WADDEN, TA. (1998). Stigmatization of Obesity in Medical Times: Asia and Europe, *International Journal of Obesity*, 22, s. 1141-1144.
 - Türkiye İstatistik Kurumu. (2017), 15 yaş Üstü Bireylerin Vücut Kitle İndeksine Göre Dağılımı, <http://tuik.gov.tr>, Erişim tarihi: 10 Nisan 2019.
 - UNESDA, (2018), (<https://www.unesda.eu/products-ingr/>). Erişim tarihi: 05 Mart 2019.
 - World Health Organization (2018). Obesity And Overweight, (<https://www.who.int/en/net>). Erişim tarihi: 30 Nisan 2019.

- YAVAN, S. VE SARI, E. (2015), *Yeni Bir Maliye Politikası Aracı Olarak "Obezite Vergisi" ve Örnek Ülke Uygulamaları*, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, 52, s. 606.
- (<https://www.healio.com/endocrinology/diabetes/news>). Erişim tarihi: 12 Mayıs 2019.
- (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171.htm>). Erişim tarihi: 30 Haziran 2019).
- (<https://www.nycfoodpolicy.org/mexico-places-tax-sugary>). Erişim tarihi: 10 Haziran 2019.
- (<https://www.theguardian.com/society/2017>). Erişim tarihi: 03 Ağustos 2019.
- Türk Vergi Sistemi'nin 7061 sayılı Bazı Vergi Kanunları ile Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun
- MEB 2011/4 Sayılı Genelge